

BEDŘICH FUČÍK

4. 1. 1900 – 2. 7. 1984

Literární kritik, editor, překladatel a nakladatel Bedřich Fučík se narodil 4. ledna 1900 v Čáslavicích u Třebíče. Patřil mezi katolicky orientované literární kritiky: „*Moje víra není žádné údolí klidu. Naopak: Znamená stát na místě, kde nejvíc fouká. Je to život na vidrholci.*“ Fučík byl osmým dítětem v pořadí, měl čtyři bratry a tři sestry. Jeho otec František Fučík byl krejčím, matka Františka se starala o domácnost a děti. V letech 1912-1920 studoval Fučík na gymnáziu v Třebíči. Jeho studijní výsledky ovlivnila náhlá smrt maminky, která zemřela v srpnu 1918 na gangrénu nohy a pooperační sepsi. Matčina smrt a válečné zážitky byly důsledkem výrazného zhoršení Fučíkova prospěchu – v té době patřil mezi nejhorší žáky. Změna nastala krátce po devatenáctých narozeninách v podobě první redakční práce. Spolu s Vítězslavem Nezvalem a budoucím literárním kritikem Milošem Dvořákem vytvořili nerozlučnou trojici s jediným cílem – založit kulturní časopis. V únoru 1919 bylo na světě první číslo literárního časopisu Svítání. Již v červnu téhož roku však bylo vydávání pozastaveno. Podle Fučíkova pozdějšího vysvětlení to způsobila „ekonomická nepohoda“.

Po maturitě na třebíčském gymnáziu, na podzim roku 1920, odešel Bedřich Fučík do Prahy, kde se rozhodl studovat srovnávací dějiny literatury na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. V roce 1927 úspěšně složil zkoušku, napsal závěrečnou práci *Zeyer dramatik* a získal doktorát. Po dvouměsíčním pobytu ve Švýcarsku si pak v zimě odbyl opožděnou vojenskou službu. Počáteční publicistické pokusy, pomineme-li ty studentské z časopisu Svítání, uplatnil Bedřich Fučík na stránkách časopisu Fujara, který vydával okruh mladých autorů v Břeclavi. Fučík byl velkým obdivovatelem Jakuba Demla a referátem o jeho lyrické próze s názvem *Hlas mluví k slovu* z července 1926 se poprvé veřejně přihlásil ke svému idolu. Ještě téhož roku mu Fujara poskytla prostor pro zveřejnění další statě a tří referátů o knihách. Na časopise však Fučíkovi vadilo jeho regionální sevření, stejně jako název, který se zamlouval málokomu. Proto se společně se svými přáteli rozhodl přenést časopis do Prahy a změnit název. Fujara tak po několika číslech zanikla a její místo zaujal v únoru 1927 časopis Tvar, měsíčník pro umění a kritiku. Fučík do Tvaru přispíval literárními kritikami a postupně si v něm vymezil měřítko své budoucí kritické i nakladatelské práce: nedbat literárních trendů, pohrdat všemi ideologiemi v umění a umění chápat jako budování uměleckého a životního řádu. Své kritické statě publikoval také v časopisech Akord, Listy pro umění a kritiku a v různých sbornících.

Po návratu z vojny pracoval Bedřich Fučík krátce jako redaktor nakladatelství Melantrich a v listopadu 1928 zde přijal místo tajemníka. 1. července 1929 byl povýšen a jmenován literárním a obchodním ředitelem nakladatelství akciové společnosti Melantrich. V této funkci setrval až do roku 1939. Jeho nástup do vedení byl impozantní. Výstižná jsou slova Julia Firta, ředitele nakladatelství

Borový: „*Fučík záhy zazářil jako nová hvězda na nakladatelském nebi.*“ Během roku 1929 více než zdvojnásobil počet vydaných titulů – z jedenatřiceti na třiasedmdesát. Kolem nakladatelství shromáždil okruh spisovatelů, při jejichž výběru se řídil pouze estetickou a kulturní hodnotou tvorby, bez ohledu na politickou příslušnost. Mezi tyto autory patřili např. Jan Čep, Božena Benešová, Egon Hostovský, Josef Kopta, Marie Majerová, Helena Malířová, Vítězslav Nezval, Ivan Olbracht, Vladislav Vančura, Jan Zahradníček.

26. září 1929 se Bedřich Fučík oženil s překladatelkou Jitkou Skalákovou, která publikovala převážně pod jménem J. Fučíková. Jejich svatební den však předznamenalo dvojí neštěstí – nejdříve zemřel otec svědka Jana Čepa a poté teta nevěsty. Jitka Skaláková litovala, že Fučík svatbu neodložil, ale podřídila se jeho vůli. Roku 1932 se jim narodil syn Jan, po něm následovaly dcery Kristina a Klára.

Poslední den roku 1938 byl z rozhodnutí generálního ředitele Jaroslava Šaldy pro Bedřicha Fučíka i posledním dnem jeho desetileté práce pro Melantrich. Jako nespolehlivý živel, který neodpovídá nové politické orientaci, zůstal po vyčerpání tříměsíční dovolené bez zaměstnání. Jeho nástupcem se stal redaktor nakladatelství Melantrich a spolupracovník pražského rozhlasu Josef Träger, který pak řídil nakladatelství po celou válku a ještě dva roky po ní. 15. října 1939 přijal Fučík místo šéfredaktora nakladatelství J. R. Vilímek. Těžkou hlavu měl v té době z protektorátních omezení, která nakladatelskou práci znesnadňovala. Do začátku každého pololetí se vždy muselo nahlásit, jaké knihy mají v plánu vydat, kolik papíru na to spotřebují a cenzurování jedné knihy trvalo šest až osm týdnů. V nakladatelství Fučík setrval do roku 1943 a o práci, kterou v něm vykonal, napsal: „*Čtyři léta, která jsem tam strávil, nebyla veselá – nebylo s tou starodávně byrokratickou károu možno hnout... Vilímkovo nakladatelství jelo – to jest ploužilo se – podle tuhého, ač neosvědčujícího se schématu z devatenáctého století. Ledaco se za ta čtyři léta podařilo udělat, ale zdálo se to až příliš neúměrné vynaložené dřině a nudě.*“ S Vilímkovými se však nerozešel ve zlém. Jeho externí spolupráce s tímto nakladatelstvím trvala až do poválečných let.

Rok 1944 považoval Bedřich Fučík za nejhorší ve svém životě. Musel sdílet úděl všech, kteří se v té době rozhodli žít na volné noze a všelijak se protloukat, aby zajistili rodinu. Štěstí se na něj usmálo až v září 1945, kdy se stal ředitelem České akciové tiskárny a nakladatelství Universum. V letech 1947-1948 převzal vedle Universa i ředitelství v nakladatelství Vyšehrad. V období 1949-1950 pracoval jako korektor Vyšehradu.

V květnu 1951 byl Fučík zatčen a odvezen na Pankrác. Později ho převezli do Bartolomějské věznice, kde celé čtyři měsíce, s použitím fyzického a psychického týrání, usilovali o jeho přiznání ke konspiraci. V listopadu 1951 podal státní prokurátor ministerstvu spravedlnosti návrh na trestní řízení proti Josefu Kostohryzovi a jeho společníkům (Bedřich Fučík, Josef Knap, František Křelina, Zdeněk Kalista, Jan Zahradníček aj.). Rozsudek byl vynesena 4. července 1952. Patnáct obžalovaných odsoudil

Státní soud v Brně celkem k 220 letům vězení pro velezradu – Fučík byl odsouzen k patnácti letům. V odůvodnění rozsudku se jim kladlo za vinu, že v letech 1948-1951 vytvořili ilegální skupinu, v níž pracovali pro zničení a rozvrácení Československa. V době, kdy byl Fučík ve vězení, směla jeho manželka Jitka přeložit pouze tři knihy. I když dostala nějaký honorář za lektorské posudky pro Vyšehrad, nedalo se z toho se třemi dětmi žít. Vystřídala proto několik zaměstnání. Syn Jan pracoval po maturitě nejdříve v betonářském a pak v truhlářském závodě. Nakonec však vystudoval lékařství a stal se lékařem. Zato dcera Kristina se po maturitě marně ucházela o studium na vysoké škole. S pomocí Viléma Závady byla alespoň přijata do Univerzitní knihovny. Nejmladší Klára, které bylo v roce otcova zatčení devět let, se vyučila zámečnicí, třebaže chtěla být dětskou lékařkou. Později se jí podařilo vystudovat střední knihovnickou školu. Odloučení od rodiny bylo pro Fučíka velice bolestné. Návštěvy vězňů byly povoleny jednou za dva měsíce nanejvýš dvěma osobám.

V prosinci 1956 se Fučík odvolal ke Krajskému soudu v Praze proti nespravedlivému rozsudku, založenému na výpovědích, které podepsal pod fyzickým a psychickým nátlakem. Bylo předvoláno několik svědků, mezi nimi také Fučíkův dávný přítel Vilém Závada, kteří svědčili v jeho prospěch. Přesto bylo líčení odročeno na duben a potom na listopad. Mezitím Inspekce ministerstva vnitra neshledala, že by byl Fučík k podpisu protokolů přinucen fyzickým násilím, a 12. listopadu 1956 došlo k zamítnutí odvolání.

Fučíkovo psychické i fyzické strádání se výrazně podepsalo na jeho zdravotním stavu – měl vážné problémy se srdcem. V prosinci 1959 byl zařazen k těm, na něž se měla vztahovat všeobecná amnestie. Amnestii vyhlásil prezident k patnáctému výročí osvobození Československa sovětskou armádou. 10. května 1960 opustil Bedřich Fučík, po devíti letech od zatčení, pankráckou věznici. Hned po návratu domů ho obvodní lékař poslal do nemocnice, kde zůstal pár týdnů. Od roku 1960 byl v důchodu. Cestoval do Švýcarska, Německa, Francie, Anglie, Rakouska a SSSR. Roku 1967 byl zbaven viny v plném rozsahu. Po svém propuštění na svobodu snášel Fučík ze všeho nejhůře nečinnost, k níž byl na svobodě odsouzen. Zpočátku nemohl ani psát. Po tom všem, co zažil, se pokusil o jakousi duchovní sebevraždu. Nedokázal zapomenout na všechny ty křivdy. Za to, že nepodlehl, vděčil neobyčejné síle své vnitřní svobody, kterou čerpal ponejvíce z víry. Díky rodinnému zázemí postupně opět našel smysl života. Syn Jan, internista, měl otce pod stálým lékařským dohledem a dcery Kristina a Klára se šťastně provdaly. V září 1979 se o zlaté svatbě Fučík podruhé oženil s manželkou Jitkou. Jiní byli hosté, jiný byl i oddávající, stejní byli jen oni dva, manželé Jitka a Bedřich Fučíkovi. Stejně bylo i místo obřadu – vyšehradská bazilika. Zdravotní stav Bedřicha Fučíka se postupně zhoršoval. Zemřel v Praze 2. července 1984.

„Léta postkriminální“ byla nakonec z celého Fučíkova života literárně nejbohatší. Po propuštění z komunistického vězení začal psát vzpomínkové eseje o svých milovaných autorech jako jsou J. Deml, J. Zeyer, V. Vančura, F. Halas, J. Zahradníček, J. Čep, F. X. Šalda, O. Březina a další.

V roce 1974 založil s Vladimírem Binarem samizdatovou edici Rukopisy VBF. Dá se říci, že to byl poslední Fučíkův nakladatelský podnik, po Melantrichu, Vilímkovi a Vyšehradě, a že i zde prokázal české literatuře velké, dosud nedocené služby. V hlavní řadě Rukopisů VBF vycházely sebrané spisy Jakuba Demla (14 svazků), Jana Čepa (6 svazků) a Jana Zahradníčka (7 svazků). Pokusy o vydání svého vlastního díla však Fučík odmítal. Publikoval v ineditních sbornících a časopisech. Přesto došlo v roce 1977 k ineditnímu vydání jeho esejistických vzpomínek *Sedmero zastavení*, dále pak *Oběšený harlekýn* (1979) aj. Knižní podobu však Fučíkovy vzpomínkové eseje *Sedmero zastavení* dostaly poprvé až roku 1981, kdy je vydalo mnichovské exilové nakladatelství Arkyř. V roce 1984 vyšlo jejich rozšířené vydání pod názvem *Osmero zastavení* a v roce 1992 vyšla konečná třetí verze pod titulem *Čtrnáctero zastavení*.

V posledních letech svého života začal Bedřich Fučík přece jenom uvažovat o výběrovém uspořádání svých starších statí a některé z nich již připravil k vydání. Samotné spisy však začaly vycházet až po jeho smrti. Nejprve v samizdatové edici Rukopisy VBF a později také oficiálně, v knižní podobě. Souborné Dílo Bedřicha Fučíka edičně připravili Vladimír Binar a Mojmir Trávníček. První svazek nazvaný *Kritické příležitosti I* (1986, knižně 1998) obsahuje výběr ze studií, statí a recenzí z let 1926-1932, tedy z období, kdy Fučík vstupuje na literární dráhu, jejíž počátek je vymezen působením v časopisech *Fujara* (1926) a *Tvar* (1927-1931). Je zde patrná kritická předvídavost, s níž Fučík neomylně odhaluje literární a uměleckou hodnotu současných – dnes pro nás již klasických – děl, stejně jako prozíravě zavrhuje díla, která zmizela v zapomenutí. Zprostředkovává nám tedy tehdejší literární dění v jeho celistvosti a reliéfnosti. Tento náhled na literaturu „zevnitř“ je ještě viditelnější ve druhém svazku Díla Bedřicha Fučíka s názvem *Kritické příležitosti II* (1987, knižně 2002). Soubor shrnuje již zralé období Fučíkova kritického a esejistického díla. Obsahuje studie, recenze a polemiky z let 1933-1944. Fučík se zde zaměřuje převážně na autory, kteří byli středem jeho kritického zájmu již v předchozích letech (J. Deml, F. X. Šalda, O. Březina), ale také na své blízké současníky (F. Halas, V. Závada, J. Zahradníček, J. Čep). Nadále přitom sleduje také vývoj autorů „nemilovaných“ (F. Götz, K. Čapek, F. Kožík).

Třetí svazek Díla Bedřicha Fučíka vyšel v roce 1988 (knižně 1995) pod názvem *Setkávání a míjení*. Jedná se o soubor textů a studií, vznikajících v různých časově od sebe vzdálených desetiletích, v letech válečných i poválečných, která dramaticky poznamenala Fučíkův život. Jednotlivé texty dokazují neústupnost jeho životního a kritického postoje. Svazek obsahuje knižně vydanou úvahu *O knihu pro mládež* (1941), studii o malíři Františku Tichém vydanou pod názvem *Oběšený harlekýn* (1979), předmluvy a doslovy věnované německé literatuře (zejména Thomasu Mannovi) a další příležitostné studie.

Následující čtvrtý svazek *Píseň o zemi* (1989, knižně 1994) zahrnuje studie, eseje a vyznání z let 1945-1984. Toto období kritické práci Bedřicha Fučíka příliš nepřálo. Ani devítileté věznění

(1951-1960) však neubrало nic na pronikavosti jeho kritického ducha i touhy sloužit všemu podstatnému v české kultuře. Najdeme tu známé doslovy k dílům autorových přátel, např. J. Zahradníčka, J. Čepa, osmdesátistránkovou soustavnou studii demlovskou *Orientační popis Demlových krajín*, řadu oficiálně nepublikovaných prací a také úvahu *Píseň o zemi*, podle níž je nazván celý svazek.

Pátý svazek *Čtrnáctero zastavení* (knižně 1992), je velice ojedinělý. Je to jediný svazek, který Fučík sám uspořádal a zredigoval, a dokonce jeho jediná kniha (nepočítáme-li brožuru *O knihu pro mládež* z roku 1941), kterou jako autor připravil k definitivnímu vydání. Obsahuje portréty autorů, které miloval. Popisuje, jak se s nimi životně sblížil a jak jejich dílo zanechalo v jeho životě nesmazatelnou stopu. Čtrnáct portrétů byl nepochybně záměr, neboť stejný počet zastavení má Křížová cesta. Za jeden z nejlepších esejů lze považovat portrét Jakuba Demla, ve kterém je optimálním způsobem zachycena jeho rozporuplná povaha. Jakub Deml je zároveň středem větší části Fučíkových vzpomínek.

Šestý svazek Díla Bedřicha Fučíka vyšel v roce 1989 (knižně 2003) pod názvem *Rodná krajina básníková*. Jedná se o soubor veřejných vystoupení, přednášek a proslovů z let 1929-1983, k nimž byly přiřazeny také rozhovory z téhož časového období. Materiál zde obsažený nebyl doposud časopisecky, ani knižně publikován. V roce 2006 vyšel doplňkový svazek k šestidílnému Dílu Bedřicha Fučíka *Paralipomena*. Jsou v něm soustředěny texty z let 1918-1984, které Bedřich Fučík při přípravě souboru svých celoživotních prací do Díla nezařadil. Všechny texty, které jsou zde zveřejněny, vycházejí knižně poprvé a jsou neodmyslitelnou součástí Díla Bedřicha Fučíka. Druhou část tohoto svazku tvoří *Bibliografie Bedřicha Fučíka*, která v plném rozsahu představuje jeho kritické, ediční a nakladatelské projevy.

Pro zveřejnění svých děl a překladů, zejména v období normalizace, užíval Bedřich Fučík pseudonymů a šifer: Bedřich Dvořák, Václav Horák, Abc, Baf., B. F., Bf, Bk., a též F. Hlz. Jeho práce byla mnohostranná. Prosadil se nejen jako úspěšný nakladatel, editor a literární kritik, ale také jako překladatel. Překládal převážně z němčiny (C. F. Meyer, I. M. Graf, H. Fallada, M. Brod), ale také z angličtiny (W. Catherová) a ruštiny (I. A. Gončarov). Pro mládež napsal na námět F. Marryata román *Ztroskotání Pacifiku* (pod pseudonymem V. Horák, 1948) a výkladový slovník *Zakopaný pes aneb O tom, jak, proč a kde vznikla některá slova, jména, rčení, úsloví, pořekadla a přísloví* (ve spolupráci s Jindřichem Pokorným, 1992). Jako editor uspořádal dílo F. X. Šaldy (12 sv.) a řadu výborů české katolické skupiny, především Jakuba Demla, Jana Zahradníčka a Jana Čepa. V roce 1989 vyšla posmrtně kniha Fučíkových rozhovorů s Karlem Bartoškem z let 1978-1982 pod názvem *Zpovídání*.

Bedřich Fučík za svého života nikdy nevystupoval do popředí, své poslání chápal jako službu literatuře a umění. Vše vystihují slova Jana Suka: „Kdo jednou přivoněl k trnité růži redaktorského řemesla, ví dobře, jak je to vděčně nevděčná, třebaže krásná práce. Proplyne mnoho všedních dnů, než

nastane slavnost setkání služebníka, jímž pravý redaktor je, s velkým autorem, jemuž podává nakladatelský pracovník ruku a pomáhá mu vyklubat se na světlo. Bedřich Fučík se vždy cítil být služebníkem literatury a také služebníkem božím a tyhle dvě oddanosti nebyly u něho nikdy v příkré vzdálenosti od sebe.“